

Jadwiga Pieńczewska

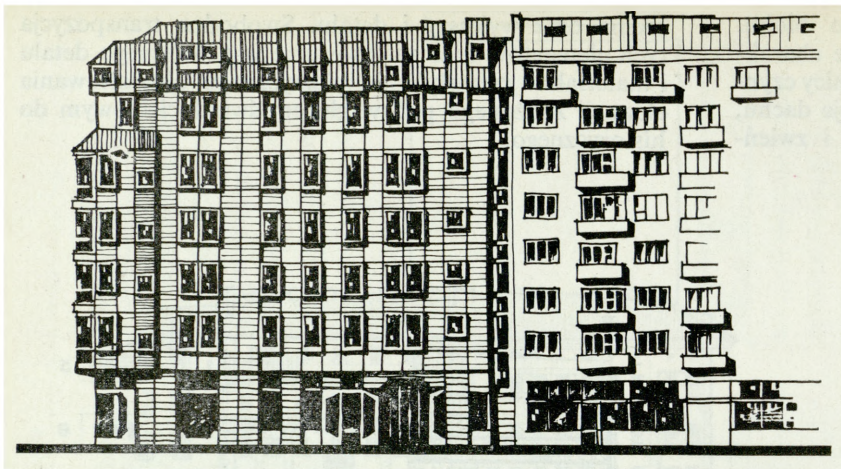
Śląska renesansowa kamienica mieszczańska z wiatą

Ochrona Zabytków 31/1 (120), 46-51

1978

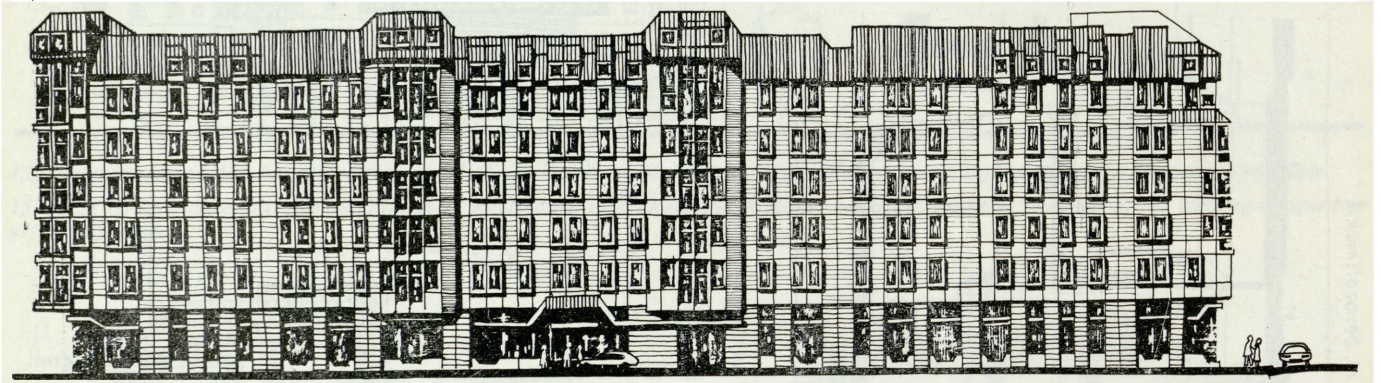
Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

20. *Wariantowe rozwiązanie elewacji budynku od ul. Nowogrodzkiej*

20. *Second project of elevation of the building, Nowogrodzka Street*

21. *Wariantowe rozwiązanie elewacji budynku od ul. Emilii Plater*

21. *Second project of elevation of the building, Emilii Plater Street*

*doc. dr Andrzej Gruszecki
mgr Krystyna Guranowska-Gruszecka
mgr Ewa Karwacka
Instytut Podstaw Rozwoju Architektury
Politechnika Warszawska*

OUTLINE PROJECT OF AN OFFICE BUILDING IN EMILII PLATER STREET IN WARSAW

The presently discussed outline project of an office building to be constructed in 28 Emilii Plater Street, Warsaw, was designed at the Institute for the Foundations of the Development of Architecture, Warsaw College of Science and Technology, within the frameworks of a study on revalorization of a major complex of the built-up area dating from the second half of the 19th and the early 20th century. In the area covered by the research, and situated in the centre of Warsaw, there is to be found a site once occupied by a building which has been pulled down. At the time of commencement of the said study there was already available a project design of an office building to be raised in the said site. The project aroused, however, numerous objections since it referred neither to the dimensions and skyline nor the character of the neighbouring tenement-houses.

Hence two variants of the project prepared as an attempt at introducing there architectonic forms which, though up-to-date, would be

harmonized with the historical surroundings. The authors of the project started from the assumption that the new building seen from more distant parts of the central area would make an impression of one similar to the neighbouring nineteenth century houses and, at close quarters, of a structure typical of modern architecture. The inspiration were the characteristic traits of employed in moulding a tenementhouse, e.g. the rhythm of window openings, cross-sections of the roof, more pronounced outline of lower storeys and the crowning and light-and-shade effects of the bay windows and details. They were translated into a modern modular system of shield walls and also of the roofs, built of plastic materials with the outer layer of imported mat asbestic tile having a fine, slight relief or a layer of plaster. The door and window trims are of yellow metal. In the design of inner elevation large glazed surfaces and inclined walls were introduced in order to provide for better insolation of the interior.

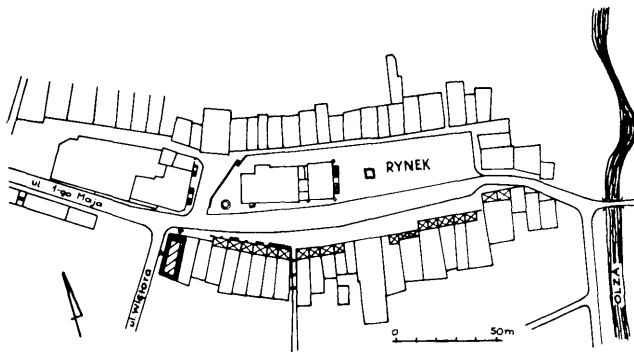
JADWIGA PIĘNCZEWSKA

ŚLĄSKA RENESANSOWA KAMIENICA MIESZCZAŃSKA Z WIATĄ

W Lubomierzu zachowała się jedna z nielicznych już na terenie Śląska trzytraktowa renesansowa kamienica mieszczańska z wiatą. Kamienica ta jest cennym zabytkiem ze względu na czysty renesansowy układ przestrzenny, oryginalną plastyczną kompozycję wnętrza o mijających się traktach (pierwszym i trzecim), a przede

wszystkim ze względu na centralnie usytuowaną (w trakcie drugim) reprezentacyjną wiatę.

Wzmógłony rozwój Lubomierza w okresie renesansu przypada na lata 1530—1618. W tym czasie miasto stało się ważnym ośrodkiem handlowym na terenie Śląska, głównie dzięki eksportowi lnu i nici do Europy

1. Lubomierz, usytuowanie renesansowej kamienicy z wiatą przy ul. H. Wietora 1

1. Lubomierz, situation of the Renaissance burgher house with roofed inner court, No 1 Hieronim Wietor Street

2. Lubomierz, ogólny widok północnej pierzei rynku, zaznaczona kamienica z wiatą przy ul. H. Wietora 1

2. Lubomierz, northern frontage of the market square with marked house at 1 Wietor Street

Zachodniej, zwłaszcza do Holandii. Pozycję miasta i jego kupców wzmocniły również nadane przez klasztor (od którego Lubomierz był bardzo zależny) i księcia różnego rodzaju przywileje popierające handel¹. Silna baza ekonomiczna Lubomierza pozwoliła na budowę kamienic w technice trwałej, co było niezwykle ważne z powodu licznych pożarów, trawiących dotychczasową zabudowę drewnianą². Zachowana do naszych czasów renesansowa zabudowa miasteczka została wzniesiona po wojnie trzydziestoletniej (1618—1648). Renesansowe kamienice, otaczające długi, prostokątny rynek, zbudowane z łamanego kamienia i cegły na zaprawie wapienno-glinianej, wykazują brak dbałości o konstrukcję, jednak swoją formą nadają miastu niepowtarzalny urok³.

Kamienica, będąca przedmiotem niniejszego komunikatu, jest domem narożnym, usytuowanym przy ul. Hieronima Wietora nr 1. Zbudowana jest z kamienia i cegły na zaprawie wapienno-glinianej, tynkowana. Rozpoczyna ona ciąg domów mieszkalnych w południowej pierzei rynku,

¹ J. Bachmiński, *Gryfów, Gryf, Lubomierz*, Wrocław 1964, s. 126.

² H. Lutsch, *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*, Breslau 1889—1891, s. 504.

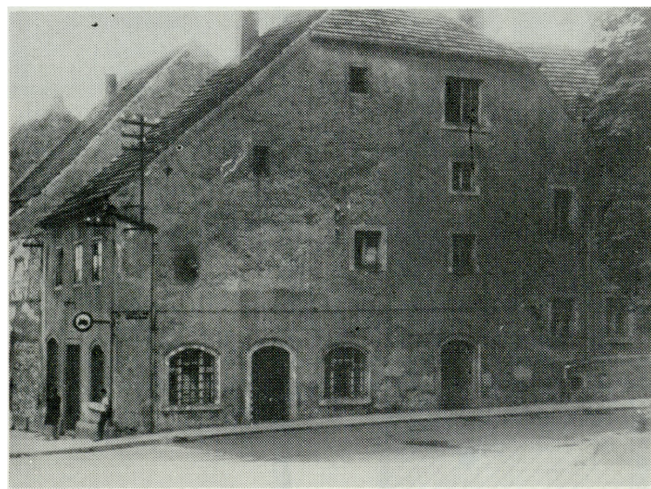
³ E. Różycka, J. Rozpędowski, *Jelenia Góra*, Wrocław 1975, s. 45.

3. Lubomierz, kamienica z wiatą, elewacja frontowa (północna) od strony rynku

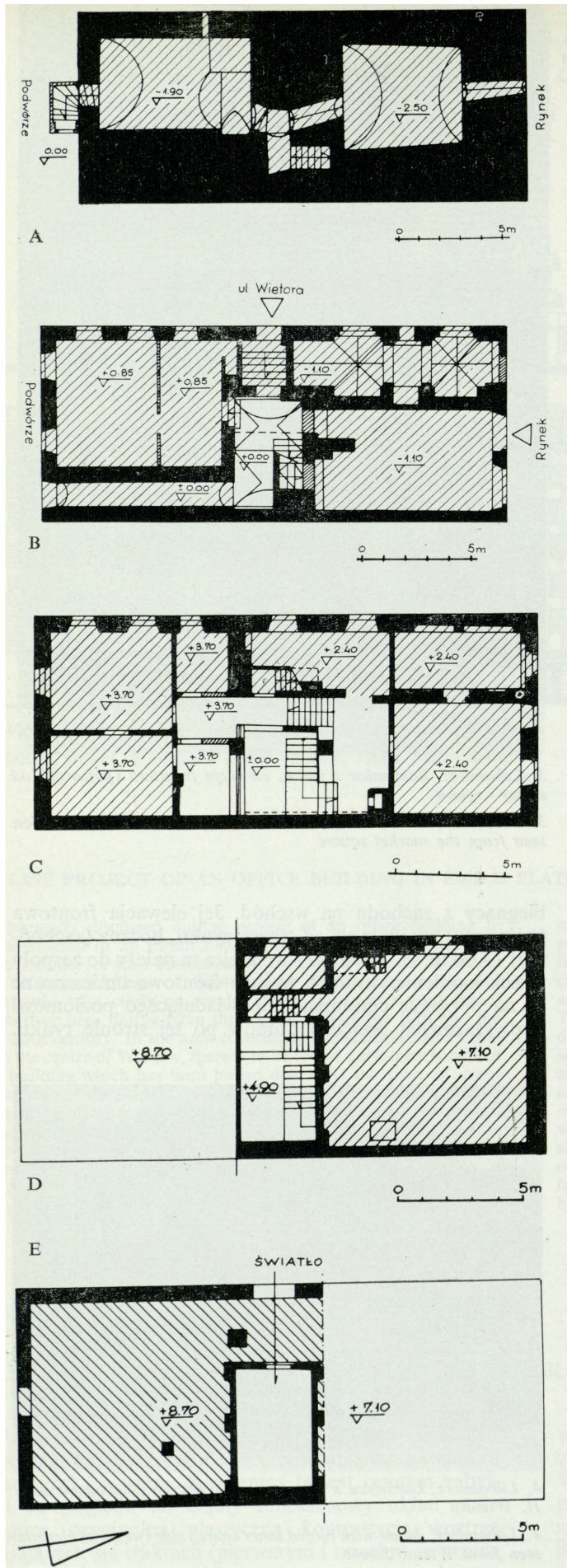
3. Lubomierz, house with roofed inner court, front (northern) elevation seen from the market square

biegnący z zachodu na wschód. Jej elewacja frontowa (północna) znajduje się od strony rynku, boczna (zachodnia) — od ul. H. Wietora. Kamienica ta należy do zespołu trzech kamienic, których wejścia frontowe umieszczone są na poziomie chodnika, odpowiadającego poziomowi podwyższonych podcieni domów po tej stronie rynku.

4. Lubomierz, kamienica z wiatą, elewacja boczna (zachodnia) od ul. H. Wietora

4. Lubomierz, house with roofed inner court, side (western) elevation seen from Wietor Street

5. Lubomierz, kamienica z wiatą: A — plan piwnic, B — plan parteru, C — plan pierwszego piętra, D — plan strychu nad traktem pierwszym, E — plan strychu nad traktem trzecim

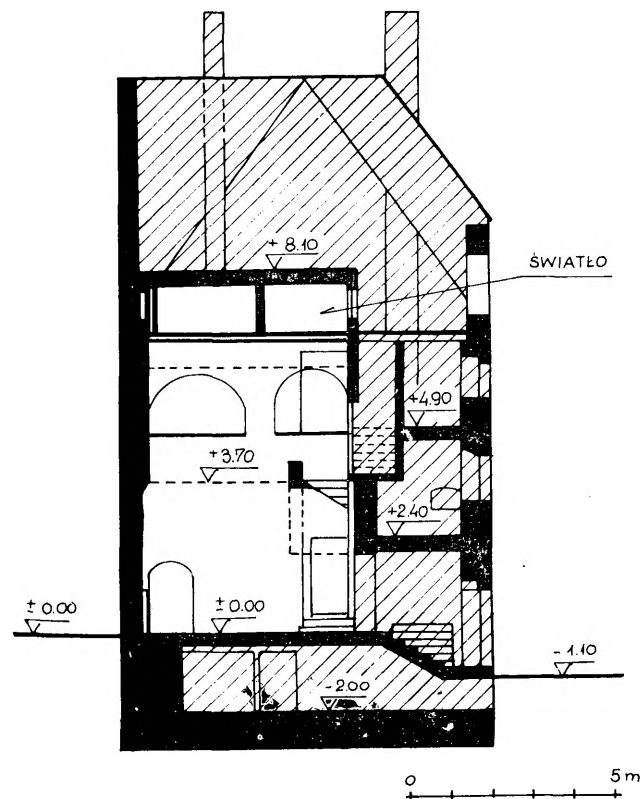
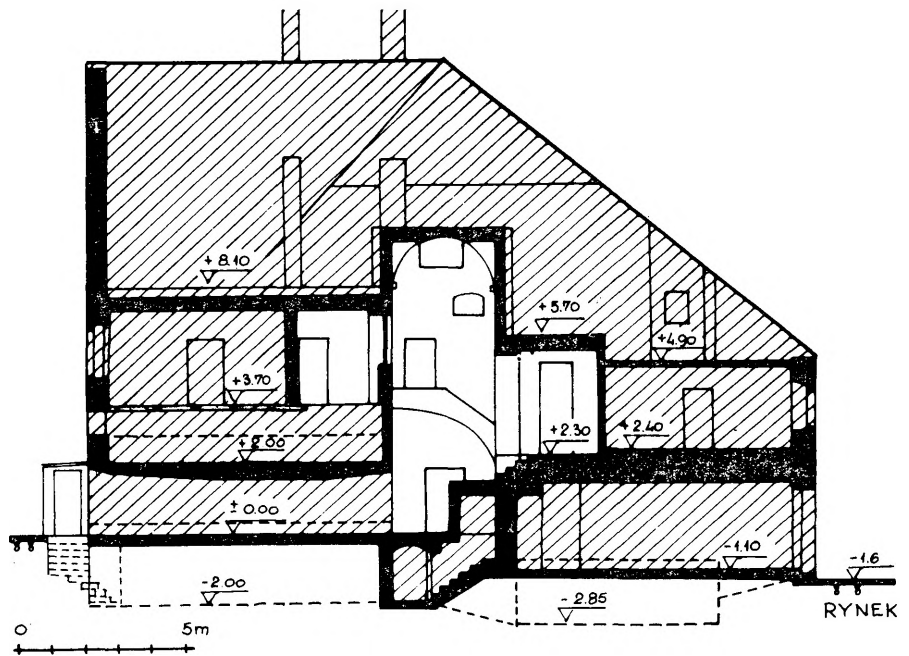
5. Lubomierz, house with roofed inner court: A — plan of cellars, B — ground plan, C — first floor plan, D — plan of attic over the first span, E — plan of attic over the third span

W elewacji frontowej jest dwukondygnacyjna, trzyosiowa, z niesymetrycznie rozmieszczonymi różnej wielkości otworami okiennymi, o kalenicy i wieńczącym poziomym gzymsie, równoległymi do południowej pierzei rynku. Dwuspadowy dach kryty jest dachówką karpiówką. Elewacja boczna ma również niesymetrycznie rozmieszczone otwory okienne. W jej szczycie występuje kryty dachówką karpiówką naczółek. Dwie piwnice, sklepione kolebką i połączone ze sobą pochylnią, usytuowane są na różnych poziomach pod całą kamienicą. Zbudowane są z łamanego kamienia, a ich podłogę tworzy polepa gliniana.

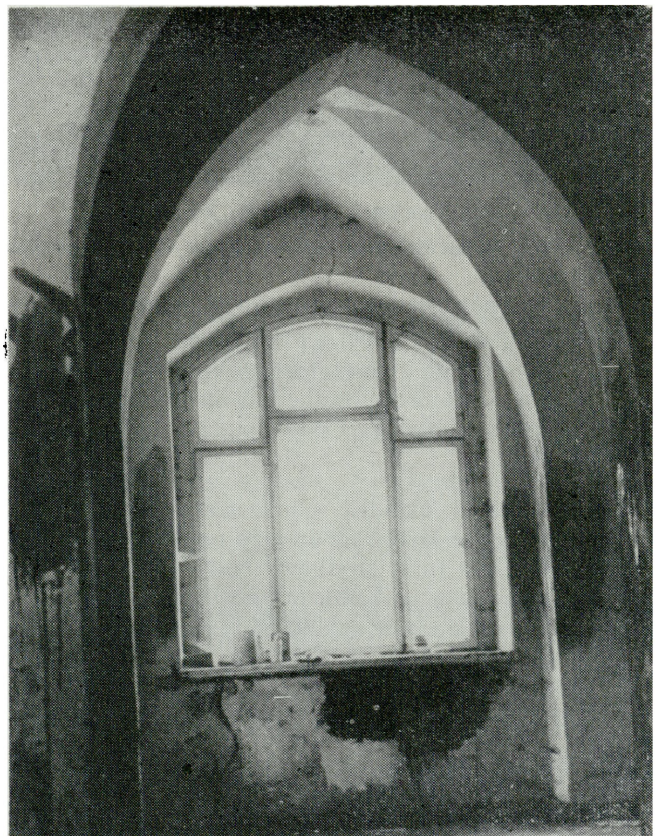
Układ przestrzenny poszczególnych pomieszczeń kamienicy na odpowiednich kondygnacjach wokół centralnie usytuowanej wiaty został bardzo swobodnie rozplanowany. Wpłynął na to nie tylko kształt działki, ale również spadek ul. H. Wietora w kierunku rynku. Parter budynku składa się z trzech traktów, które usytuowane zostały na różnych poziomach. Wejście znajduje się na osi elewacji bocznej (od ul. H. Wietora) i prowadzi do traktu środkowego. Trakt pierwszy, usytuowany od strony rynku, składa się z dwóch połączonych ze sobą prostokątnych pomieszczeń, które w okresie renesansu przeznaczone były zapewne na sklep. Pomieszczenia te mają osobne wejścia (wschodnie pomieszczenie od strony rynku, zachodnie od ul. Wietora). Wnętrza ich oświetlone są za pomocą dużych okien z prostymi, kamiennymi obramieniami. Pomieszczenie zachodnie ma dwa dziesiętnastowieczne, ostrołukowe sklepienia. Trakt drugi zajęty jest przez reprezentacyjną wiatę oraz przez część przylegającą do zachodniej ściany kamienicy, przeznaczoną na schody (prowadzące na strychu domu). W trakcie trzecim, położonym wyżej niż pozostałe, znajdują się dwa pomieszczenia; pierwotnie tworzyły one jednoprzestrzenne wnętrza, które służyć mogło za mieszkanie. Duża liczba okien oświetlających te pomieszczenia, mieści się od zachodu (od ul. Wietora) i od południa (od podwórza). Do wschodniej ściany budynku przylega wąskie, sklepione kolebkowo przejście, prowadzące z wiaty na podwórze.

Mijanie się traktów jest wyraźnie widoczne na pierwszym piętrze kamienicy. Dwa pomieszczenia mieszkalne o drewnianych pułapach zajmują trakt pierwszy, natomiast jasna kuchnia, znajdująca się na tym samym poziomie, jest usytuowana w trakcie pierwszym i drugim, między wiatą a zachodnią ścianą kamienicy. Pomieszczenia te wraz z kuchnią i wewnętrznym korytarzem, przylegającym do wiaty od północy (otwartym do niej dwiema arkadami), należą do pierwszego piętra. O pół piętra (1,40 m) wyżej umieszczone są pomieszczenia mieszkalne traktu trzeciego oraz wewnętrzny korytarz przylegający do wiaty (kiedyś otwarty do wiaty, lecz w XIX w. został oszklony), należący również do tego traktu. Pod podłogą traktu

6. Lubomierz, kamienica z wiatą, przekrój podłużny
 6. Lubomierz, house with roofed inner court, longitudinal section

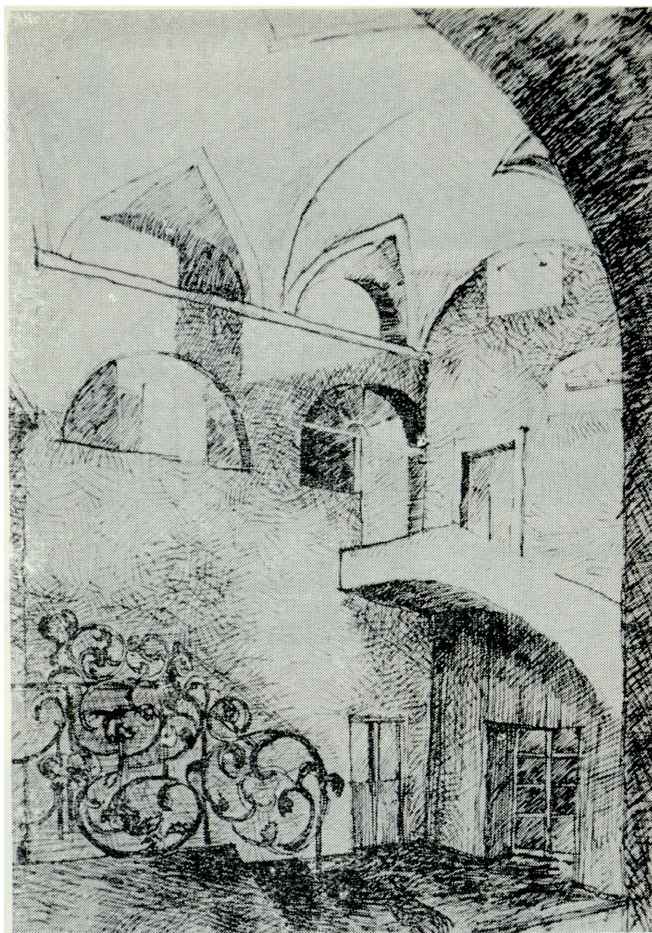
7. Lubomierz, kamienica z wiatą, przekrój poprzeczny
 7. Lubomierz, house with roofed inner court, cross-section

8. Lubomierz, kamienica z wiatą, ostrołukowe dziewiętnastowieczne sklepienie oraz okno frontowe w zachodnim pomieszczeniu parteru w trakcie pierwszym
 8. Lubomierz, house with roofed inner court, 19th century pointed arch and front window in the western room in the ground floor of the first span

trzeciego a nad przejściem wkomponowane zostało niskie i bardzo wąskie pomieszczenie (wys. 1,70 m), oświetlone małym okienkiem od południa, służące przypuszczalnie jako podręczny magazyn. Różnicę poziomów

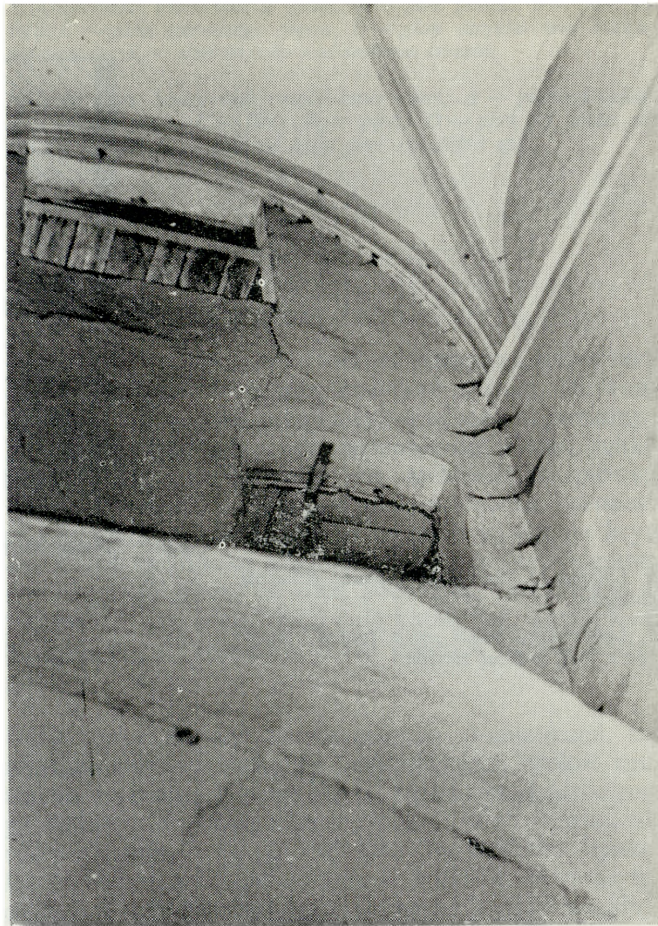
między traktem pierwszym a trzecim pokonuje się za pomocą pięknie zakomponowanych jednobiegowych, drewnianych schodów, przylegających do zachodniej ściany wiaty. Podniebienie schodów wyprofilowane zo-

9. Lubomierz, wiata kamienicy przy ul. H. Wietora
 9. Lubomierz, roofed inner court of the house at No 1 Wietor Street

stało w kształcie łuku łabędziej szyi. Strych kamienicy podzielono w związku z przesunięciem traktów na dwa pomieszczenia: jedno usytuowane jest od frontu (nad traktem pierwszym), drugie od podwórza (nad traktem trzecim).

Najważniejsza w układzie pomieszczeń kamienicy jest piękna, sklepią kolebka z dwiema parami lunet — wiata. Zajmuje ona trakt środkowy budynku. W stosunku do poziomu rynku jej kamienna posadzka podwyższona jest około 1 m. Wysokość wiaty jest równa łącznej wysokości wszystkich kondygnacji domu. Niegdyś wiata pełniła funkcję pomieszczenia reprezentacyjnego, o czym świadczy kilka zachowanych elementów. Można do nich zaliczyć: piękną kutą, barokową balustradę, która znajduje się przy ceglanych schodach wychodzących spod poziomu posadzki i prowadzących na pierwsze piętro,

10. Lubomierz, kamienica z wiatą, okienka doświetlające wiatę
 10. Lubomierz, house with roof inner court, lunette

schody łączące trakt pierwszy i trzeci pierwszego piętra, kolebkowe sklepienie z dwiema parami lunet o wyprofilowanych brzegach, dwuprzęsłowe arkadowe krużganki traktu pierwszego i trzeciego. Wiata doświetlona jest światłem pośrednim, wpadającym przez dwa małe, kwadratowe otwory okienne umieszczone w jej ścianie zachodniej.

Omówiona wyżej kamienica od dłuższego czasu nie jest zamieszkała i popada w ruinę, w związku z tym należałoby jak najszybciej przystąpić do jej konserwacji. Nie ulega wątpliwości, że trzeba zachować wiatę z wszystkimi dekoracyjnymi elementami. Modernizacji mogą ulec jedynie pomieszczenia traktu pierwszego i trzeciego.

mgr Jadwiga Pieńczewska
Instytut Historii Architektury, Sztuki i Techniki
Politechnika Wroclawska

A SILESIA RENAISSANCE BURGHER HOUSE WITH ROOFED INNER COURT

The author describes a Renaissance burgher house situated at No 1 Hieronim Wietor Street, at Lubomierz. The said town was a trade centre in 1530—1618 and its Renaissance buildings, preserved until this day, were constructed after Thirty Years' War (1618—1648). It is from that period, too, that the burgher houses date surrounding the long rectangular market-place of Lubomierz. They were built in crushed stone and brick with lime-clay mortar.

The house discussed is the first in the row of dwelling houses running from west to east in the southern frontage of the market square. It is a valuable monument of architecture on account of its purely Renaissance spatial layout, original plastic composition of the three-span interior and, above all, on account of the centrally located sumptuous inner court covered with umbrella roof. The author gives a detailed formal description of the building. As

follows therefrom the spatial layout of rooms and other accommodations at the respective floors, as well as the division of the elevations, have been planned in a free and unsymmetrical way. The most important element of the layout is the inner court with a barrel vault having two pairs of lunettes. It was once used for representation functions as testified to by some of the preserved fragments e.g. the wrought iron balustrade, the staircase connecting the

first and the third span of the first floor, and the said barrel vault with lunettes of profiled edges.

The author concludes her communique in a postulate for the earliest possible commencement of conservation of that historical burgher house which, uninhabited for a long time past, is going to ruin.

EUZEBIUSZ GIL

INWENTARYZACJA ETNOGRAFICZNA DREWNIANEGO BUDOWNICTWA LUDOWEGO NA OPOLSZCZYŹNIE

Odkryte w czasie prac wykopaliskowych w Opolu na Ostrówku konstrukcje drewnianych chat z X i XI w. potwierdzają kontynuację zrębowej techniki budowlanej, rozwijającej się na Opolszczyźnie nieprzerwanie do połowy XIX w. Po tym okresie nastąpił proces systematycznego zaniku wiejskiego budownictwa drewnianego, spowodowany nie tylko względami ekonomicznymi, ale także zakazami władz pruskich, zabraniającymi wznoszenia budynków drewnianych. Zakazy te były podyktowane dużym zapotrzebowaniem na drewno dla szybko rozwijającego się przemysłu, miały też znaczenie polityczne. W procesie germanizacji ludności śląskiej chodziło o likwidację wszelkich śladów słowiańskich tradycji z kultury ludowej wsi.

Po odzyskaniu niepodległości, w okresie odbudowy i rozwoju przemysłu, budownictwa, handlu i usług, nastąpił okres szybkiej przebudowy wsi. Przeobrażenia wsi opolskiej niosły ze sobą tendencje do likwidacji i wymiany resztek zabudowy drewnianej na murowaną. Tendencje te ze wszech miał słuszne i pożądane stanowiły duże niebezpieczeństwo dla zabytkowych obiektów drewnianej architektury wiejskiej. Możliwości ochrony tej grupy zabytków można było stworzyć jedynie przez powołanie placówki muzealnej specjalizującej się w ratowaniu najstarszych i najwartościowszych przykładów drewnianej architektury ludowej.

Władze polityczne i administracyjne województwa opolskiego, akceptując program ochrony budownictwa wiejskiego,

1. Muzeum Wsi Opolskiej, spichlerz dworski (1610 r.?) ze Sławięcic

1. Opole Village Museum, Sławięcice, granary of the manor (1610)

